

4. STRAUPES (ROPES) PILSĒTA

Ropes pilsēta, kas bija izveidojusies ap Lielstraupes pili, pieminēta jau 1352. gadā, bet drošas ziņas par tās pastāvēšanu ir kopš 1356. gada. Tā bijusi pilsēta no slietņu veida būvēm – ar jumtu līdz pamatnei, bez sienām un logiem, ar caurumu augšā virs pavarda dūmu izplūšanai. Jau 1356. gadā Ropes pilsētu min kā Hanzas savienības locekli, un 1374. gadā tā iegūst tādas pašas tiesības kā Rīga. Pilsētas ģerbonis pazīstams kopš 1515. gada. Tas vēl apskatāms Rīgas filharmonijas telpās.

XVII gadsimta kara vētrās pilsēta pilnīgi noslaucīta no zemes virsas.

Pilsēta no dienvidiem bijusi aizsargāta ar Lielstraupes pili un ārējo pils pagalmu, bet no rietumu puses – ar diezgan stāvo nogāzi uz Braslas upes ieleju. No pārējām abām debess pusēm pilsētu sargāja dubulti pils grāvji, kuri bijuši izveidoti šķēršļotā, augstā apvidū (līdzīgi Koknesei). Tuvākie dziļākie pils grāvji tagad restaurēti, seklākie nolīdzināti un nav vairs saskatāmi.

Jautājums, vai pilsētai apkārt bijuši mūri, vai tikai palisādes (pāļu vai stabu torņi), paliek atklāts. Ticamāk gan ir, ka pilsētai bijuši mūra vaļņi. To liecina arī 1772. gadā Kr. Broces uzzīmētās mūra torņa paliekas. Par ēkām un to izvietojumu pilsētas iekšpusē nekādu ziņu nav. Galvenā iela varētu būt bijusi tur, kur tagad šoseja ved uz dienvidiem, uz Rīgu. Droši vien bijis tilts pāri pils dīķa uzstādinājuma notekai ceļā uz ziemeļu, uz Cēsu pusi. Tāpat bijuši viens vai divi paceļamie tilti ar vārtiem pāri pilsgrāvjiem. Arī līdzība ar Kokneses pili liek domāt, ka Ropes pilsēta bijusi ar mūriem, torņiem un vārtiem.

5. LIELSTRAUPES BAZNĪCAS UN DRAUDZES VĒSTURE

BAZNĪCA

Kad īsti celta baznīca, nav zināms. Domājams, ka tā celta reizē ar pili, jo pēc to laiku noteikumiem katrā pilī ir bijis jābūt telpai lūgšanām vai šim nolūkam piebūvētai atsevišķai kapelai. Cik liela un kāda bijusi kapela vai baznīca sākumā, mēs nezinām. Uz baznīcas lielo vecumu norāda tas, ka, baznīcu restaurējot, atrasti veci būvziedokļi. Pie sānu ejas aiz pilāra kreisajā pusē no durvīm atrastas koka kastītes dēļu paliekas, rokturis, viena eņģe un cilvēku kauli. Baznīcas ziemeļu stūrī, kas robežo ar pili, atrasts graudu ziedoklis no zirņiem, rudziem, griķiem. Tiem virsū bijis uzlikts koka klucis (svētais klucis?)

Līdz 1600.gadam par baznīcu nekādu ziņu nav. Visvairāk ziņu ir no zviedru laika. Superintendanta ziņojumā no 1630. gada teikts, ka Straupē ir mūra baznīca. Tā atrodies bēdīgā stāvoklī, un konsistorija uzdod to salabot, bet darbi nesokas muižnieku nevienprātības dēļ. Tā Albedila atraitne Elizabete 1638. gada 30. jūlijā ziņo, ka viņa sagādājusi visus nepieciešamos materiālus remontam, bet citi muižnieki nelieloties ne zinis. No Rīgas konsistorijas iecirkņa tiesas raksta 1640. gada 11. jūnijā redzams, ka pagājuši gadi, bet baznīcai jumts vēl nav uzlikts, un tā padota visiem negaisiem. Muižnieki par to sodīti ar 50 dālderiem naudas soda, un tiem pavēlēts gada laikā jumtu nosegt ar dakstiņiem. No tā, ka baznīca ilgu laiku bijusi bez jumta, stipri cietušas baznīcas velves.

Cik grūti iet ar baznīcas atjaunošanu un cik sīkumaini ir muižnieki, rāda sekojošais saraksts par to, kādā kārtībā muižas piedalījušās baznīcas remontā:

1. Rozulas muiža ar Šulanu labo altāra telpas.
 2. Blakus korim pār baznīcu 3 spāru tiesu ceļ un labo Mazstraupe ar Raiskumu.
 3. Vienu spāru tiesu ceļ Riebiņu muiža.
 4. Pirmo un piekto spāru tiesu ceļ un labo Unguru muiža.
 5. Sesto un piekto spāru tiesu jāliek Augstrozei, bet tās nav uzliktas.
 6. Astotā spāre, kas jāliek Kūdumam, arī nav uzlikta.
- Pēdējās trīs spāres bijušas klātas ar dēļiem, un tie galīgi satrūdējuši.
7. Trešā un ceturtā spāru tiesa bijusi jātaisa Lielstraupē ar tai piederošajām muižām Stalbi un Auciemu.

Tā tas bijis 1669. gadā. 1670. gadā Augstrozes un Kūduma ciemi savu tiesu nav izlabojuši, un tādēļ cieš baznīcas izlabotā daļa. Pīlāri saplaisā, pamati sabrūk un dēļi satrūd.

Beidzot baznīcas priekšnieks Georgs Albedils salīdzis būvmeistaru Arvi par 40 dālderiem, un tas uzlicis 3 pārus jaunas spāres un klāju zem dakstiņiem, ielicis baznīcai jaunus griestus, jaunu dēļu grīdu, izgatavojis vienādus solus un uzcēlis jaunu zvanu torni.

1681. gadā baznīca izdeg, bet nākamajā gadā to izlabo. 1684. gadā baznīca līdz ar pili nodegusi. Uguns izcēlusies no zvanu torņa, kurš tolaik bijis pie baznīcas un, kurā Lielstraupes muiža glabājusi linus. Baznīcas atjaunošanu sāk jau tajā pašā gadā. 1697. gadā Straupes novada muižnieki paraksta šādu vienošanos:

1. Baznīcas pīlāri ir ļoti lieli, aizņem daudz vietas, un tādēļ būtu noplēšami. Tomēr pagaidām tie jāatstāj, uz kā balstīties jumtam, jo sienas 1684. gada ugunsgrēkā ir bojātas un velves sabrukušas. Jāpieaicina speciālists, kas varētu jautājumu par pīlāriem izlemt. Griesti jāvelvē ar dēļiem, jo mūra velves sabrukušas.
2. Tā kā agrāk logi pa pusei aizmūrēti, lai baznīcu padarītu gaišāku, nolemj augšā velvē ietaisīt logus.
3. Griestus nolemj likt pagatavot no ēvelētiem dēļiem un nobalsināt ar kalķiem.
4. Grīdu nolemj izklāt ar akmens plāksnēm.

5. Solus nolemj taisīt visus pēc viena veida.

Drīz sākas krievu-zviedru karš, kura laikā baznīcu pilnīgi noposta. Tāda baznīca stāv no 1710. līdz 1727. gadam, kad to sāk atjaunot. Ziemā pieved materiālus, tai skaitā 427 baļķus. Par namdari salīgst meistarū Kēringu no Rīgas par 90 dālderiem, par mūra darbu veicēju – Spērnāgeli arī no Rīgas par 150 dālderiem. Draudzei jādod 19 strādnieki.

Mūrnieki savu darbu veic čakli, bet tiem pietrūkst ķieģeļu – ap 12 000 gabalu. Tobrīd ir sējas laiks, un pēc tiem nav iespējams aizbraukt. Tādēļ muižnieki vienojas noplēst 6 pīlārus. Tie esot lieki, jo aizņem tikai telpu un “noder priekš snaušanas un plāpāšanas dažam nevērīgam baznīcas apmeklētājam”. Tad savu darbu paveic gan namdari, gan mūrnieki. 1730. gadā arī baznīcas logi ir gatavi, tos pārved un ieliek baznīcā. Tiek salīgti namdari arī 3 koru, solu un baznīcas grīdas izgatavošanai.

1739. gadā Lēvenvolde, dzimusi Rozena no Mazstraupes, liek baznīcas griestus izkrāsot un izgleznot akantu stilā. Viņa liek nokrāsot arī visus baznīcas solus, izņemot Lielstraupes solus, kurus jau agrāk likusi nokrāsot M.Lacija (Lacy).

1744. gadā konstatēts, ka sēta, kas atrodas apkārt baznīcai, ir satrūdējusi. Atkal muižnieku starpā sākas sīkumaina apspriešana. Beidzot nolemj, ka sēta jāceļ šādām muižām:

Lielstraupēi - 64 un ¼ asis

Mazstraupēi ar Riebiņiem - 45 asis

Kūdumam un Unguriem - 22 asis

Kopā 130 un ¼ asis (vai nav 131? piezīme:E.Martinsone)

-17-

1768. gadā baznīcas priekšnieks ziņo, ka baznīca atrodas labā stāvoklī. Vājāks esot bijis jumts, bet tas iepriekšējā vasarā salabots. Bet, kad ierodas komisija, atklājas pavisam cita aina. Dienvidu pusē baznīcas sienas mūris ir stipri bojāts un nav apmests. Bēdīgā stāvoklī atrodas arī sakristeja, kurai griesti sapuvuši un krāsns nelietoama. Baznīcas jumts caurs un tek. Baznīcas soli nepiestiprināti. Šos trūkumus uzdod novērst līdz nākamā gada rudenim, piedraudot baznīcas priekšniekam ar naudas sodu 50 dālderu apmērā.

1776. gadā beidzot konstatē, ka baznīca atrodas labā stāvoklī.

1815. gada 18. augustā tiek sasaukta konventa sēde, lai izlemtu par baznīcas remontu, bet šajā konventā nekādu vienošanos nepanāk. Tiek nolemts nolikt jaunu sēdi, bet tā nemaz nenotiek. Pēc tam vienojas tikai par sakristejas remontu, un ar to baznīcai bija jāapmierinās ilgu laiku. Pa to laiku baznīcas stāvoklis katastrofāli pasliktinājies. Konventa sēdi, kurā runā par remonta nepieciešamību, sasauca tikai 1819.gadā. Arī šajā sēdē nekādu vienošanos nepanāk, jo baznīcas remonts nav muižnieku sirdslīeta, un viņi cenšas izdevumus novēlēt uz otra pleciem. Tomēr tā paša gada jūlijā baznīcas priekšnieks ziņo, ka remonts paveikts un lūdz muižām izmaksāt sekojošas summas:

1.Lielstraupēi Rbl. 450,-

2.Stalbei “ 217,50

3.Mazstraupēi “ 205,-

4.Dauguļiem	"	152, 50
5.Rozulai	"	140,-
6.Raiskumam	"	117,50
7.Auciemam	"	100,-
8.Unguriem	"	97,50
9.Daibei	"	85,-
10.Augstrozei	"	25,-
11.Sprēstiņiem	"	25,-

Kopā 1615,-

No šā apraksta var spriest par katras muižas turību.

Tomēr ar šo remontu visi trūkumi vēl nav novērsti, tikai paši nepieciešamākie, jo 1835.gadā tiek ziņots: tie esot tik lieli, ka vienā gadā tos nav iespējams veikt. Remonta darbus iekārto uz trīs gadiem.

1836.gadā baznīcai ieliek jaunus logus līdz ar slenģēm un palodzēm, ko apsit ar skārdi.

1839.gadā baznīcas priekšnieks ziņo virspriekšniekam, ka iepriekšējā vasarā baznīcai uzlikts pilnīgi jauns jumts. Lielāks remonts

-18-

baznīcā izdarīts 1853.gadā, kad par pusotra pēdām pacelta baznīcas grīda, izgatavoti jauni soli, pārtaisīta kancele, izlaužot uzeju no ģērbkambara. Noplēsta baznīcas sānu kore un pārtaisīts lielais ērģeļu koris. 1856.gadā baznīcas griestus apsit ar dēļiem, tā nosedzot vecos griestu gleznojumus. Arī baznīcas sienas nobalsina, pārklājot gleznojumus. Saprota, ka tas nav prāta darbs, un rīkojušies nesaprātīgi ļaudis.

1881.gadā noslēgts līgums ar Kārli Jākobsonu par jumtu pārsegšanu, nopuvušās sijas nostiprināšanu un baznīcas ārsienu apmešanu. Par baznīcas remontu konvents lemj arī 1899.gadā, un kaut kādi darbi izvesti arī 1902.gadā.

Pēc tam lielāks remonts baznīcā izvests 1926./27. gados, kad baznīca izkrāsota no iekšpuses un ārpuses. 1938.gadā baznīca stājusies pie tās kapitālās restaurācijas. Baznīcas gludos griestus pārbūvē gotiskās velvēs, tā iegūstot saskaņu starp altāra telpu un draudzes telpu. Griesti ir koka konstrukcijas ar apmetumu. Ievieš elektrisko apgaismošanu un izbūvē krāšņu apkuri. Baznīcas galā izbūvē telpas kāziniekiem un kristībniekiem tajā pils daļā, kas pieder baznīcai. Otrajā stāvā nolemj ierīkot muzeju, kura eksponāti būtu vecais kauna stabs, sens kapu piemineklis, vecs saules pulkstenis, dokumenti un citi eksponāti no Straupes novada.

Agrākajos laikos bijis paradums mirušos apglabāt baznīcā. Tur apbedīti muižnieki, bruņinieki, ievērojamākie draudzes darbinieki, mācītāji. Muižnieku kapa vietas bijušas altāra telpās. Baznīcā bijuši Augstrozes, Lielstraupes, Stalbes, Auciema un Mazstraupes mācītāju kapi. Līdz mūsu dienām saglabājušās tikai divas kapu plāksnes, ko baznīcas postītāji nebija varējuši aizvākt un iznīcināt, ierīkojot badmintona laukumu. Tas darīts, neskatoties uz to, ka Lielstraupes pils un baznīca ir vēstures piemineklis ar vispasaules nozīmi.

Saglabājusies kādas apbedījuma vietas memoriālās plāksnes fotogrāfija. Tur apbedīts kāds Rozenu dzimtas piederīgais 1683.gadā. Vienā no senākajām atlikušajām kapa plāksnēm attēlots bruņinieks cilnī. Tanī iekalti vārdi vācu valodā, kas tulkojumā skan:

“Kopš Dieva Tā Kunga 1590.gada... šeit dus dižciltīgais un dievbijīgais Georgs Rozens no Ropes Meijan Dieva tā Kristus svētlaimīgā miegā ar sekojošiem dievvārdiem: tagad tu vari doties pie miera, jo manas acis ir redzējušas tavu Pestītāju.” (tulkojums neprecīzs: E.Martinsones piezīme)

Blakus tam iekalts uzraksts: “Kristus ir mana dzīve, nāve mans laimests (ieguvums).”

Otrajā kapa plāksnē cilnī attēlots ģerbonis un iekalts uzraksts: “Apbedīts augsti dzimušais grāfa kungs Karels Gustavs fon Lēvenvolds Viņa majestātiskās ekselences Krievijas Ķeizara augsti cienījamais virsstaļļmeistars, Izmaīlas miesassargu pulkvedis, ģenerāldjūtants arī Repinas Mazdikļu un Dauguļu muižu mantinieks. Dzimis 1864. gada maija mēnesī. Bijis salaulāts ar augsto jaunkundzi Šarloti fon Rozenu zu Klein'u, Ropu 7.jūnijā Rapindeneē 1714. gadā. Miris 1735.gada 30.aprīlī.” (Tulkojums neprecīzs: E.Martinsones piezīme) Seko iekalts Bībeles pantiņš.

1773.gadā Krievijas valdība aizliedza mirušos apglabāt baznīcā, tādēļ vietas kapličām ierādītas kapos.

Ē r ģ e l e s

Straupes baznīcā pirmās ērģeles uzstādītas vismaz 1821.gadā, ko var secināt no baznīcas rēķina, kurā minēts, ka par ērģeļu mīšanu samaksāts 2,50 rubļi par laiku no jūnija līdz decembrim. Par ērģeļu mīšanu samaksāts 20 kapeikas par reizi.

1854.gadā veco, nolietoto ērģeļu vietā pasūta jaunas Augustam Martinam Rīgā par 750 rubļiem. Nauda tiek savākta no draudzes

ziedojumu ceļā. 1855.gadā ērģeles ir gatavas, un tās jāved no Rīgas šurp. Vedējus jādod Stalbei, Mazstraupēi, Rozulai un Daībei – katrai pa vienai divzirgu orei. Ērģeles uzstāda 1856.gadā.

1903.gadā konstatēts, ka ērģeles ir stipri nolietotos un nepilda savu uzdevumu. Mācītāji stājās pie ziedojumu vākšanas, rīkoja bazārus un garīgus koncertus, lai iegūtu līdzekļus. Kad nauda savākta, pēc garākas sarakstīšanās darbu uztic Prūsijas valdnieka, prinča Alberta “ķeizariskās un ķēnišķīgās augstības” galma ērģeļu būves firmai “Šlags un dēli” Šveidnicā. Tās izmaksā 3062,68 rubļus. Šīs ērģeles vēl tagad stāv baznīcā, tikai agrāk bija tīši sabojātas. Agrākā slimnīcas vadība ļāvisi slimniekiem plēst no ērģelēm laukā misiņa stabules un gatavot no tām bļitkas. Tagad ērģeles ir pilnīgi restaurētas.

Z v a n u t o r n i s

Straupes baznīca celta kā pils baznīca – bez torņa. Mums nav ziņu, kur zvanu tornis atradies sākumā, domājams, ka pie baznīcas kā atsevišķs konstruktīvs elements. 1669.gadā konstatēts, ka jāceļ jauns

tornis. Tas uzcelts 1670.gadā, bet tik nemākulīgi, ka jau 1675.gadā tas taisās sagāzties. 1684.gadā minēts, ka tornis uzcelts pie baznīcas, un tajā bijis zvans. Lielstraupes muiža torni izmantojusi kā linu noliktavu. Tur izcēlies ugunsgrēks un tanī nodegusi arī baznīca un pils. Zvanu tornis pie baznīcas kopš tā laika nav atjaunots. Jauns zvanu tornis pēc Ziemeļu kara celts kapsētā 1774.gadā. Tornis bijis no koka, apsists ar dēļiem un krāsots. 1781.gadā tas draud sagāzties. Tādēļ to remontē 1782.gadā, pēc tam arī 1817. un 1829. gadā. Tā kā tornis ir no koka, tas ātri bojājas, bez tam tornis ir zems, un zvans labi neskan. Tādēļ rodas dažādi priekšlikumi par zvana novietošanu citur. Daļa muižnieku to grib novietot pils tornī. Citi muižnieki grib celt zvanu torni virs

-21-

baznīcas jumta. No šī nodoma jāatsakās tādēļ, ka baznīcas konstrukcijas stiprība to neatļauj. Ir vēl priekšlikums torni celt pie baznīcas sānu durvīm, bet atkal nelaime – tur atrodas kāds muižas pagrabs, kurā glabā degvīnu. Tādēļ cits nekas neatliek, kā labot 1829. gadā veco torni. Remonts maz līdzējis, jo tornis drīz vien draud apgāzties. Muižnieki negrib to labot un grib zvanu pārvietot uz pils torni, bet nepanāk vienošanos ar pils īpašniekiem. Tomēr zvanu tornis jāremontē. To dara 1902. gadā, nomainot sapuvušās sijas un apsitot no ārpuses ar šķindeļiem. Tādu zvanu torni mēs redzam arī šodien. Tas atrodas parka stūrī – bijušo kapu vietā.

1661. gadā H.Georga sieva Anna Doroteja dāvā baznīcai zvanu, bet tai pašā gadā tas iet bojā ugunsgrēkā. 1669. gadā jaunu zvanu dāvājusi Hilzena atraitne. 1684. gada ugunsgrēkā baznīcas zvans atkal sadeg un pēc tam pārliets. 1702. gadā krievi ieņem Straupi. Lai zvans nekristu viņu rokās, to nogremdē ezerā. Kad kara briesmas garām, zvanu izvelk no ezera un uzstāda tornī. 1772. gadā zvans pārsprādzis un 1779. gadā pārliets. Tagadējam zvanam iekalts šāds uzraksts: "Soli Deo Roopsche Kirchspiele Glocke ververtigt an 1779 me facit Heinr. Ernst Beggrow." (Dievam lai gods, Straupes draudzes zvans izgatavots 1779. (gadā), mani gatavojis Heinr. Ernsts Begrovs.)

K a p s ē t a s

Vecākā kapsēta bijusi ap baznīcu, kur tagad atrodas parks. Bijis noteikts, ka mirušos drīkst apbedīt tikai "svētītā zemē". Latvieši savus mirušos apglabāja kur pagadījās vai no katoļu laikiem pastāvošās kapelu vietās. Par to gan bargi sodīja, bet tas maz līdzēja. Ap 1697. gadu kapsēta jau bija stipri pierakta. 1774. gadā sūdzas, ka apbedīšana

-22-

notiek arī citās vietās un kapelās, bet, neskatoties uz to, nav vairs vietas, kur apbedīt mirušos. Katoļu laiku kapelas bijušas Raiskumā, Auciēmā, Daibē, Augstrozē...

1773. gadā krievu valdība izdod rīkojumu, ka baznīcās mirušos aizliegts apbedīt. Pirmām kārtām tas skar muižniekus, jo tie savus piederīgos apbedīja baznīcās. Tiem tagad jādomā par savu kapliču celšanu ārpus baznīcas. Tā kā kapsētas pie baznīcas ir pilnas, tur šādas vietas nav atrodamas. Tādēļ atliek vietu meklēt citur.

1775. gadā atklāj Straupes (vecos) kapus. Tur uzceltas kapliņas Lielstraupē un Mazstraupē. Kapu vecākajā daļā vēl tagad atrodamas plāksnes ar gada skaitli 1775. Kapi vairākas reizes paplašināti. Ap 1840. gadu vienā kapu daļā glabāti pareizticīgie, un 1848. gadā tiem iedala savu nodalījumu, kurš pastāv vēl tagad. 1936. gadā kapsētā uzcelta jauna kapliča un iegādāts zvans.

Jau ap 1840. gadu vecie kapi pierakti, un nav vairs vietas. Radusies prasība ierādīt kapsētai jaunu vietu. Mazstraupes īpašnieks Meijendorfs 1859. gadā dāvina 10 pūrvietas lielu zemes gabalu no Kurpnieku sila uz 100 gadiem ar noteikumu, ka mežs paliek dāvinātāja īpašums, un to var nocirst pēc vajadzības. 1865. gadā kapsētu drenē un uzmūrē sētu. 1900. gadā kapsētu paplašina. 1922. gadā uzcelta jauna kapliča. Zvanu dāvējis Lielstraupes īpašnieks barons fon Rozens.

Bez šīm kapsētām uz Līgatnes ceļa apmēram viena kilometra attālumā no Lielstraupes pils atrodas Rozenu dzimtas kapi. Tajos bijušas kapliņas ar nišām (lai nespiež zemes smagums). Tos tagad dēvē par baronu kapiem, un tie ir galīgi izpostīti, jo daudzi tur meklējuši zeltu un citus dārgumus, sevišķi abu pasaules karu laikā.

-23-

L i t e r a t ū r a

1. Indriķa Livonijas hronika Kripēna tulkojumā.
2. Straupes baznīca un draudze. Materiālu kopojums.
Sakopojis Edg. Lange 1938. J. Plaučiša (pareizi: Paučiša) apgāds Limbažos.
3. Jahrbuch für bildende Kunst in der Ostseeprovinzen 1909. Herausgeber der Architektenverein
uz Rīga.
4. Burgenlexikon für Alt-Livland. Zusammengestellt von Karl von Lovis aus Menar Dr. phil.
Privatdozent. Herausgegeben von der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der
Ostseeprovinzen in Riga 1922. Verlag der Aktiengesellschaft Walter und Rapa.
5. Straupes baznīcas arhīva dokumenti.
6. Latviešu konversācijas vārdnīca. A. Gulbja izdevums.

Pieraksts digitalizēts un sagatavots Centrālās Baltijas jūras programmas 2014.-2020. Gada projekta Nr. CB110
"Hanzas pieeja jaunām noturīgām aliansēm - HANSA" ietvaros.

Straupe, 2017